

FAST SPALTE – NYTT FRA LIKESTILLINGSOMBUDET

Hvorfor kvinnekonvensjonen bør inkorporeres gjennom menneskerettsloven

av ANNE HELLUM¹

I tilknytning til behandling av menneskerettsloven fattet Stortinget i mai 1999 følgende vedtak: «Regjeringa vert oppmoda om innan rimelig tid å inkorporere i lovs form FNs barne- og kvinnekonsensjonskonvensjonar». Barne- og familiedepartementet redegjør i Høringsnotat om innarbeiding av FNs kvinnekonvensjon i norsk lov for fordeler og ulemper ved ulike innarbeidingsmetoder. Høringsnotatet reflekterer den utvikling som har funnet sted siden arbeidet med å styrke menneskerettighetenes stilling i norsk rett begynte gjennom Menneskerettighetslovutvalget i NOU 1993, men tar ikke stilling til innarbeidingsform.

Prinsippet om at det ikke skal diskrimineres på grunnlag av kjønn utgjør en grunnpilar i det internasjonale menneskerettighetsvernet. EMK, ØSK, SP og nå til sist barnekonvensjonen, som alle forbyr diskriminering på grunnlag av kjønn, er inkorporert gjennom menneskerettsloven. Det er i lys av denne utviklingen vanskelig å forklare og forsvare hvorfor kvinnekonvensjonen, som utgjør FN systemets hovedinstrument med hensyn til beskyttelse mot kjønnsdiskriminering, skulle inkorporeres på en avvikende måte i forhold til de øvrige konvensjonene.

Å velge en annen innarbeidingsform for kvinnekonvensjonen lar seg vanskelig forene med prinsippet om at menneskerettighetene utgjør et udelelig og umistelig hele. FNs kvinnekomite la dette til grunn ved behandlingen av Norges

femte og sjette periodiske rapporter gjennom en oppfordring om å innarbeide kvinnekonvensjonen gjennom menneskerettsloven. Å gi kvinnekonvensjonen en avvikende innarbeiding i forhold til de andre menneskerettighetsinstrumentene harmonerer dårlig med Wien- og Beijing-erklæringen hvor igjennom Norge politisk har forpliktet seg til «mainstreaming» av kvinners menneskerettigheter i forhold til nasjonal rett og politikk. Norges tiltredelse av kvinnekonvensjonens tilleggsprotokoll om individuell klagerett legger også føringer. Protokollen forutsetter at kvinnekonvensjonen blir alminnelig kjent for at denne klageretten kan få en reell betydning. Inkorporasjon gjennom menneskerettsloven gir et klart og entydig signal om at Norge lojalt vil etterleve denne forpliktelsen.

Et annet forhold som taler for inkorporasjon gjennom menneskerettsloven er EUs integrasjon av kvinnekonvensjonen. Både EUs nye direktiv om etnisk diskriminering, direktiv 2000/43, og det nye likestillingsdirektivet, direktiv 2002/73, henviser direkte til kvinnekonvensjonen. Dette innebærer at EU-rettenes direktiver skal tolkes i lys av kvinnekonvensjonen og at innarbeiding av kvinnekonvensjonen i menneskerettsloven er mer i overensstemmelse med EØS-retten enn andre innarbeidingsmåter.

Selv om forbudet mot å diskriminere på grunnlag av kjønn nedfeller seg i de konvensjonene som allerede er inkorporert vil inkorporasjon av kvinnekonvensjonen gjennom menneskerettsloven få selvstendig betydning. Kvinnekonvensjonen utgjør FN-systemets hovedinstrument for fortolkning og utvikling av det menneskerettslige forbud mot kjønnsdiskriminering. Som FN systemets fremste ekspertorgan på dette området er det en forutsetning at de andre konvensjonsorganene tar hensyn til kvinnekomiteens praksis i sin fortolkning av de respektive konvensjoners kjønnsdiskrimineringsforbud. Selv om dette allerede følger av internasjonal rett er inkorporasjon gjennom menneskerettsloven viktig for å synliggjøre dette i forhold til norsk rett. Dette henger blant annet sammen med at kvinnekonvensjonens standarder, den økende internasjonale litteratur om konvensjonen, kvinnekomiteens rekommandasjoner og uttalelser til bl.a. Norges periodiske rapporter er dårlig kjent blant politikere, forvaltning, advokater og dommere.

Et viktig hensyn i denne sammenheng er at kvinnekonvensjonen er klarere og mer eksplisitt i sin avveining av forholdet mellom likestilling, kultur og religion enn de andre konvensjonene. Den forplikter, i henhold til artikkel 5, statene til å avskaffe religiøse trosforestillinger, sedvaner og praksiser som befester kjønnsrollestereotyper. Det er i denne sammenheng viktig at kvinnekonvensjonen gir et klarere diskrimineringsvern enn den norske likestillingsloven, som etter sin ordlyd gjør unntak for indre forhold i trossamfunn. At Norge mangler klare grunnlovsbestemmelser om at forskjellsbehandling på grunnlag av kjønn er forbudt, mens vi har grunnlovsbestemmelser om religionsfrihet, er et meget tungtveiende hensyn for inkorporasjon. Inkorporasjon gjennom menneskerettsloven vil synliggjøre at både religionsfrihet, trosfrihet og likestilling dreier seg om grunnleggende menneskerettighetene. Religionsfriheten er ikke overordnet de

¹ Anne Hellum er professor ved Det juridiske fakultet i Oslo.

andre rettighetene men må tolkes i lys av dem etter prinsippet om at en menneskerettighet ikke skal tolkes slik at den kommer i veien for en annen. Dersom det oppstår konflikt skal det foretas en avveining av forholdsmessigheten mellom inngrep i trosfriheten på den ene siden og kvinners rett til ikke å bli diskriminert i forhold til grunnleggende menneskerettigheter som retten til arbeid, utdanning, deltakelse, helse eller beskyttelse av fysisk integritet på den annen.

Høring: Rettssikkerhet – et rikmannsgode?

av KINE SPERRE HORSBØL¹

Justisdepartementet sendte i vår ut en høring vedrørende endringer i lov om fri rettshjelp (rettshjelpsloven). Fri rettshjelps-gruppa på Juss-Buss skrev i denne forbindelse en høringsuttalelse som i det følgende vil bli gjort rede for.

ENDRINGER I LOV OM FRI RETTSHJELP TIL HØRING

Siden lov om fri rettshjelps ikrafttreden i 1981, er det en rekke ganger påvist at det er et stort udekket rettshjelpsbehov i Norge². I tillegg er de ulike studentrettshjelpstiltakene et levende bevis på at ikke alt er som det burde være i forhold til offentlig rettshjelp. Juss-Buss ga i 2002 rettsråd i 4733 saker til publikum. De fleste som kommer til oss har lav eller ingen inntekt. For disse menneskene er det ikke et alternativ å gå til advokat, rett og slett fordi de ikke har råd til det. Dessuten faller de utenfor ordningen med fri rettshjelp. Disse menneskene har dermed ikke mulighet til å hevde sin rett. I forarbeidene,³ presiserer justiskomiteen at det er svært viktig for et samfunn «at ingen lider rettstap på grunn av dårlige økonomiske evner eller mangelfulle opplysninger om sine rettigheter». Rettshjelpsordningen skal ivareta rettssikkerheten til alle – denne funksjonen har ikke dagens ordning.

Juss-Buss mener det nye lovforslaget er lovteknisk bra, men vår skryt av forslaget stopper også der. Hovedendringene i forslaget er begrenset til endringer av prosessuell betydning. Når det gjelder de materielle vilkår videreføres disse stort sett fra rettshjelpsloven av 1981, med unntak av en viss kodifisering av gjeldende praksis i tillegg til endring i reglene om økonomisk identifisering.

¹ Kine Sperre Horsbøl er daglig leder på Juss-Buss

² Senest rapporten «Rettshjelp 2001 – behovet for rettshjelp i Oslos befolkning – deriblant et utvalg innvandrerkvinner».

³ Innst.O. nr 72 1979–80